

גבולות היחידה: שמות פרק ה' פסוקים ו'י"ד

נושא היחידה: החמרת השעבוד

מספר שיעורים על-פי המתווה: 1

כתבה: חיה לואיס

כללי:

יחידה זו עוסקת בתגובה המעשית לסירובו של פרעה לשלח את העם – הגברת השעבוד. נראה את הרשעות של פרעה אל מול הערבות ההדדית בעם ישראל.

פתיחה:

בפסוקים הקודמים קראנו על בקשת משה ואהרן לשלח את עם ישראל, ועל סירובו של פרעה.

לצורך הבנת הרשעות שבתגובת פרעה, נתאר בקשה כלשהי הקשורה לחיי התלמידים:

תלמידים מבקשים מהמורה להפחית מכמות שיעורי הבית שניתנו להם בשל סיבה מוצדקת – ריבוי שיעורי בית באותו יום, אירוע חברתי אחר הצהריים, ועוד... כיצד יגיב המורה? ייתכן ויאות לקבל את בקשת התלמידים ויפחית את כמות שיעורי הבית, ייתכן ויסרב, וייתכן ויסביר את הסיבה ואת החשיבות של שיעורים אלו... האם ייתכן שבתגובה לבקשה זו (בהנחה שנעשתה בכבוד הראוי ובנימוס), ייתן המורה שיעורי בית נוספים?

זה מה שעושה פרעה – לא רק שסירב לבקשת משה ואהרן, אלא הוא אף הכביד את העבודה על בני ישראל.

עיון בפסוקים:

פסוקים ו'–ט':

נקרא את הפסוקים.

ניעזר בנספח כדי לפרש מילים חדשות מתוך פסוקים אלו. תחילה נאפשר לתלמידים לשער את פירושי המילים בעזרת ההקשר ובעזרת המאגר שבטור השמאלי, ולאחר מכן נפרש יחד:

"נוגשים" = מצרים הממונים על השוטרים. השוטרים היו מבני ישראל, רדו באחיהם העברים העובדים וזירזו אותם.

"תבן" = גבעולי תבואה מיובשים.

"ללבון הלבנים" = לייצר את הלבנים.

"וקוששו" = יאספו.

"מתכונת" = סכום, כמות.

"נרפים" = המלאכה אינה מספיקה להם, נותר להם זמן להרפות ולנוח.

"ישעו" = יפנו. נבאר את ההקשר: "אל ישעו בדברי שקר" – אל יפנו אל דברי השקר, יחשבו ויתעסקו בהם.

הזכרנו בפתיחת השיעור שפרעה מכביד את העבודה. להכבדה זו הוא מביא נימוק מבוסס לכאורה. נקודת המוצא של פרעה היא שהרצון לצאת לחופשי הוא 'דברי שקר', שמקורם בזמן פנוי. לכן הוא מכביד את העבודה. כשעם ישראל יהיה עסוק, הוא לא יתפנה לחשוב על היציאה לחופשי¹.

כיצד מכביד פרעה את העבודה? הוא לא מספק יותר תבן לעם.

את הלבנים במצרים העתיקה הכינו מעירוב של חול, מים ותבן. לתערובת זו ניתנה צורת מלבן באמצעות עבודת כפיים או בעזרת תבניות עץ, אשר הונחו לייבוש בשמש. עד עתה, קיבלו בני ישראל תבן, וממנו הכינו לבנים לעבודת הבנייה. מעתה, יהיה עליהם ללקט את התבן בעצמם. עם זאת, על ההספק להישאר זהה. על בני ישראל לספק את אותה כמות לבנים ואת אותה כמות בנייה שסיפקו לפני החמרת הגזרה.

¹ אפשר לראות בגזרה זו גם את הפחד של פרעה מבני ישראל. הוא חושש מכוחם וממה שהם מסוגלים לעשות אם רק יהיה להם זמן.

פסוקים י-י"ג:

נקרא את הפסוקים.

נשאל: מי מוציא את גזרת פרעה לפועל?

"הזרוע המבצעת" היא הנוגשים והשוטרים. (כפי שראינו בפסוק ו', פנה פרעה אליהם כשגזר את הגזרה, והם מבשרים זאת כעת לעם).

נפרש מילים וביטויים (התלמידים יעזרו בדף הפירושים ומלאו אותו): "ויפץ" = התפזר. "אצים" = מאיצים, מזרזים. "כלו" - סיימו. "דבר יום ביומו" - כמו בכל יום.

הזכרנו כבר שהנוגשים היו מצריים. מי הם השוטרים? "השוטרים היו ישראלים. הנוגש ממונה על כמה שוטרים, והשוטר ממונה לרדות בעושי המלאכה" (רש"י לפסוק ו'). כלומר, השוטרים הם אלו שאמורים להכות את אחיהם – בני ישראל, כשאלו אינם עומדים בקצב.

ננסה "להיכנס לנעליהם" של השוטרים: התלמידים יתארו את תחושותיהם האמביוולנטיות של השוטרים לנכח תפקידם המורכב, וינסו לשער באיזה צד ינקטו? האם ימלאו את תפקידם ויעמדו לצד המצרים (ובכך יגנו על עצמם מפני פגיעה), או שייגנו על בני עמם (ובכך יפגעו בעצמם)?

המורה קורא את פסוק י"ד:

העם אינו עומד בהספק הנדרש ממנו – "לא כלייתם חקכם ללבן" – לא סיימתם להכין את כמות הלבנים הנדרשת.

מהי הכמות הנדרשת? "כְּתָמוֹל שֶׁלֶשׁם" – כתמול השלישי (רש"י) – כלומר, לפני יומיים, בטרם נגזרה הגזרה החדשה. "גַּם-תָּמוֹל, גַּם-הַיּוֹם" – מאז נגזרה הגזרה חלפו יומיים, ובשני ימים אלו לא עמדו בני ישראל בקצובת הלבנים הנדרשת, בשל עומס העבודה.

מי סופג את הגערות ואת הענישה על חוסר העמידה בהספקים? השוטרים - "וַיִּכּוּ, שֹׁטְרֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל, אֲשֶׁר-שָׂמוּ עֲלֵהֶם, נִגְשֵׁי פְרֵעָה". השוטרים בוחרים לעמוד לצדם של בני עמם. הם אינם מכים את אחיהם, גם כשקצב העבודה אינו מספק. על כך הם סופגים מכות בגופם מהממונים עליהם – הנוגשים.

הצעות להמחשה:

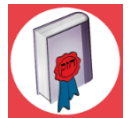
- א. התנסות בהכנת לבנים מתערובת של חול, מים וקש.
ניתן למצוא הנחיות בקישור הבא: <https://www.mada.org.il/activities/mud-bricks>
כדי להמחיש את החמרת הגזרה, נאפשר לתלמידים "לקושש" עלים יבשים וכדומה, בכוחות עצמם מן החצר.
- ב. המחזת הודעת הנוגשים והשוטרים לעם: קבוצה של מספר נוגשים ושוטרים מגיעים עם כרוז בו יהיה עליהם להכין מראש את דבריהם מתוך הפסוקים, בעוד קבוצה של בני ישראל מאזינה ומגיבה בהתאם – בהלה, תדהמה, כעס, האשמות וכדומה.

מסרים והפנמה:

- א. רשעותו של פרעה והזלזול בבני ישראל - "נרפים הם".
- ב. מעלת השוטרים העבריים שעמדו לצד אחיהם העבדים גם במחיר של פגיעה והלקאה - הערבות ההדדית בעם. על גבורה זו למען אחיהם קיבלו השוטרים שכר, וזכו להיות לסנהדרין ולשפוט ולהנהיג את העם לצד משה.

סיכום:

מה למדנו?

פרעה מגביר את השעבוד, בתואנה שלבני ישראל יש יותר מדי זמן פנוי לשגות במחשבות שווא. הוא מונע מהעם את התבן, והם אינם עומדים במכסה הנדרשת. השוטרים העבריים מסרבים לרדות באחיהם, ולכן הם מוכים בעצמם.